

ЛИЛЯНА ДИМИТРОВА-ТОДОРОВА
I III 1946–10 V 2018

На 10 май 2018 г. почина доц. д.ф.н. Лиляна Димитрова-Тодорова, изследователка в областта на българската етимология и ономастика с международна известност и признание. Абитуриентка на Априловската гимназия в Габрово, тя още като студентка в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ показва най-жив интерес към етимологията и ономастиката: членува в кръжока по Общо езикознание с ръководител проф. Б. Симеонов, участва в летни експедиции по топонимия, изнася доклади на сбирките на кръжока и на студентски научни конференции, защитава с отличен успех дипломна работа на тема „Местните имена в гр. Панагюрище и с. Оборище, Панагюрско“ при проф. М. Москов.

След дипломирането си известно време (1968–1970) е била хоноруван сътрудник в културните отдели на в. „Отечествен фронт“ и в. „Вечерни новини“ и е изкарала едногодишна театрална школа към театър „Сълза и смях“ — София. Играла е в спектакли на „Театър на поезията и естрадата“. А след конкурс за аспирантура в 1970 г. започва работа като специалист-филолог в Института за български език при Българската академия на

науките. Тук, в Секцията за общо, индоевропейско и балканско езиковедие с класически и нови езици, под ръководството на акад. В. Георгиев се специализира по славянска, балканска и индоевропейска етимология. За да поеме след време длъжността на секретар (в периода 1991–1995) и на ръководител (в периода от 2004–2011) на същата секция, преименувана в Секция за българска етимология.

През 1978 г. тя е на тримесечна специализация по славянска етимология и ономастика в Института по славистика и в Института за полски език при Полската академия на науките (Варшава и Краков), както и във Вроцлавския университет, при професорите Фр. Славски, В. Бориш, К. Римут, А. Чешликова, М. Малец, Е. Жетелска-Фелешко, Ст. Роспонд и др.

От 1978 г. Л. Димитрова-Тодорова е сред авторския колектив на много томния *Български етимологичен речник*, в който има 698 страници авторски дял в отпечатаните т. 3, 4, 5, 6, 7 и 8 (+ 85 отделни думи в т. 8). Тя е и съредактор на последния издаден (в 2017 г.) том 8. Значително е авторското ѝ участие и в приготвяния т. 9 на същия речник. Тя е автор и на голям брой отделни статии в специализирани в областта на етимологията издания и на реферати на международни форуми в страната и в чужбина. В тях още по-подробно, отколкото на страниците на „Български етимологичен речник”, е анализирана етимологията на огромен брой думи от българския книжовен език и от народните говори — както старинни от общославянски произход, така и заемки от балканските езици: румънски, гръцки, албански, а най-вече турски, обикновено явяващи се в по няколко варианта, повече или по-малко различаващи се един от друг и трудни за идентификация. Познването на тези езици, подготовката ѝ по сравнително-историческо славянско и индоевропейско езиковедие и по балканско езиковедие позволяваха да се справя и с тази задача. Напр.: „Етимологични етюди”. – „Бълг. Език” 41/5, 1991, 452–455 (*миткам се, оглашён, одвѣбижеще, оддзвѣрувам, одъвам се, ожѣ се, ожъгвам, озлобявам, окѣр*); „Етимологичен анализ на няколко български думи от общославянски произход”. – „Studia etymologica Brunensia”, 1, 2000, 173–175 (*смикове, смѣква, смивки, смѣквица*); „Балканские заимствования в болгарском языке”. – „Балканско езиковедие”, 32/1, 1989, 73–76 (*мит, митѣт; мѣте¹; мѣте²; мистурѣя; мишурѣя; мишѣвина; мѣйтѣк; мѣлѣн; мѣнгѣлъв; мѣнджѣк; мѣндреле, мѣндру; мѣньѣр; мѣнѣши*) и мн. др.

Научното творчество на Лиляна Димитрова-Тодорова се отличава с разнообразие на подхващаните теми, с дълбочина на мисълта, с научна прецизност, с нови теоретични постановки, със задълбочена и многостранна интерпретация на изследвания езиков материал. Освен с етимология на нарицателните, с която беше свързана и по месторабота, тя с не по-малка

ангажираност и любов се занимаваше и с ономастика, където по-свободно можеше да си избира материала за проучване, самостоятелно да формулира изследователските си цели и задачи. А това позволяваше по-ярко открояване на постигнатите авторски резултати. Впрочем, от тази област е била и дипломната ѝ работа.

През 1993 г. Л. Димитрова-Тодорова защитава кандидатска, понастоящем „докторска“ дисертация на тема „Местните имена в процеса на езиковата комуникация (Въз основа на материал от Поповско)“, публикувана в Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“ (2009, 262 стр.), в която за пръв път в България се прилага социолингвистичен подход при изследване на теренните имена, а книгата е оценена като новаторски труд. В предговора към книгата проф. Е. Жетелска-Фелешко я представя като „ценен принос не само за българската ономастика, но също така и за славянската и европейската ономастика, което се дължи предимно на новия теоретичен и методологичен подход“.

През 1995 г. ѝ е признато академичното звание „старши научен сътрудник II степен“, понастоящем „доцент“.

В монографията си „Местните имена в Поповско“ (2006, Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 694 стр.) на базата на богат топонимичен материал (7064 теренни имена), подкрепен от исторически и археологични паметници, краеведски, етнографски и фолклорни данни от 51 селища в Поповско (в Североизточна България), подложен на задълбочен етимологичен, фонетичен, морфологичен, словообразователен и семантичен анализ, авторката стига до важни изводи за етногенезиса на населението в изследвания район, свидетелстващи за древно тракийско, дако-мизийско и славянобългарско население, както и за прабългарски, печенежко-кумански и османотурски суперстрат в него. Подробно са очертани демографските промени и поселищната история на района през османското владичество и от по-ново време. В този труд за пръв път се прилага нов тип класификация на топонимите с оглед на семантичната им мотивация. А анализът им откъм словообразователен строеж и етнолингвистична принадлежност е осъществен на високо научно равнище — отличава се с прецизност по отношение на звуковите промени, с привеждане на много съответствия от други славянски езици, с отчитане на най-новите постижения в славянската ономастика.

Друго фундаментално изследване на Л. Димитрова-Тодорова е обобщаващият труд „Собствените имена в България (изследвания, анализ, проблеми)“ (ИК „ЕМАС“, София 2011, 279 стр). За тази монография, след блестяща защита на 24 юни 2010 г., ѝ е присъдена научната и образователна степен „доктор на филологическите науки“ (= пол. *doktor habilitowany*).

Книгата представя в обобщен вид българската ономастика като самостоятелна научна дисциплина, с формулирани в 6 точки задачи и значително по-широка методология, включваща традиционни и съвременни методи, с приоритет на комплексния анализ и интердисциплинарния подход. Като прави преглед на развоя на българската ономастика, доста подробно се спира на съвременното състояние и изтъква големия принос на „школата на Н. Ковачев“ и постигнатото в ЦБО „Проф. Н. Ковачев“ по проекта „Тезаурус“ под ръководството на доц. д-р М. Ангелова-Атанасова. Колкото и внимателно да го заявява, тя се отнася критично към самоопределянето на някои публикации като „езикова археология“. Безпокои я и фактът, че много „топоними и антропоними се разглеждат като предтурско-тюркски“, че „тази тенденция е пресилена, а понякога и ненаучна“, че публикацията на П. Добрев (2002) „не може да се приеме за сериозно научно занимание в етнимен и ономастичен план“.

След обзор върху проведените научни срещи и обнародваните сборници, както и върху периодичното издание „Състояние и проблеми на българската ономастика“ (В. Търново), Л. Димитрова-Тодорова хвърля поглед към „изследователските ономастични центрове“ (БАН, Велико Търново, Благоевград, Шумен и Пловдив) и работата в тях. Тук читателят ще открие полезна информация относно „приоритетните изследователски цели на българските ономасти“ (по Ангелова-Атанасова 2009), за състоянието на изследователската база: речници, извори, архиви и картотеки.

II гл., „Анализ на собствените имена“, е разгъната в 16 основни точки, в зависимост от езиковия им произход, семантиката (съотнасяне с обекти/лица), структурно-словообразователните типове и т.н., поради което тази монография би могла да служи и като учебник по българска ономастика.

В III глава сред „важните проблеми на българската ономастика“ се изтъква „създаването на български терминологичен речник по ономастика“ и на „международен речник по ономастика“. Набляга се върху желаното „бързо събиране и спасяване на топонимичния материал в България“, както и върху необходимостта от координация и сътрудничество между изследователските центрове – да се знае къде кой с какво се занимава и до къде вече е стигнал.

Като признат специалист по българска ономастика Л. Димитрова-Тодорова е включвана в редица международни проекти. Тя е сред съавторите на „Słowiańska onomastyka. Encyklopedia“, т. I, Warszawa–Kraków, 2002; т. II, 2003 и на „Славянски ономастичен атлас“.

Освен топонимията, Л. Димитрова-Тодорова разработва и други дялове на ономастиката. Тя е автор на изследвания, в които за пръв път в България се разглеждат в системен план топоними, хидроними и ороними, създадени по пътя

на метафората от народни географски термини, като напр.: „Анатомичната лексика в българската географска терминология и в българската топонимия”. — „Език и литература”, 42/6, 1987, 109–124; „Метафорични имена в българската хидронимия”. — В: „Hydronimia słowiańska”, Wrocław, 1989, 91–97; „Метафорични имена в българската оронимия”. — „Folia onomastica Croatica”, 10, Zagreb, 2001, 59–66 и др. под.

В много статии засяга проблеми на антропонимията от различни гледища, както напр. в: „Различни пластове откъм произход лични имена в българската топонимия”. — В: „Antroponimia słowiańska”, Warszawa, 1997, 107–113; „Връзка на собствените имена в България с религията”. — В: „Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich”, Białystok, 2003, 633–641; „Селищни имена (ойконими) в България”. — В: „Słowiańska onomastyka. Encyklopedia”, t. II, Warszawa–Kraków, 2003, 77–81 и др. под.

Израз на най-високо признание за научните постижения на доц. д.ф.н. Лиляна Димитрова-Тодорова в областта на етимологията и ономастиката и в други области на езикознанието е избирането ѝ за член на ICOS (International Council of Onomastic Sciences), на Комисията по етимология и Комисията по славянска ономастика при Международния комитет на славистите; на Общество за ономастични изследвания в Източен Тирол (Австрия); на Съвета на Българско ономастично общество с център Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, на Международното социолингвистично дружество със седалище Софийски университет „Св. Климент Охридски“, на Фондация „Проф. Максим Сл. Младенов“ и „Общество за проучване на българската народна реч“, София, на Българо-полско дружество „Боян Пенев“ към Полския институт в София и др. Тя беше член на Научния съвет на Института за български език (2003–2013) и на редакционната колегия на сп. „Български език“ (2004–2012); редовен кореспондент на сп. „Rivista Italiana di Onomastica”, издавано в Рим, и на бюлетина на Комисията за славянска ономастика при МКС „Newsletter“, издаван в Полша.

Лиляна Димитрова-Тодорова беше носител на Златна значка на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – за особени заслуги за развитието на българското езикознание, българистиката в чужбина и Института за български език.

Доц. Лиляна Димитрова-Тодорова беше извънредно активен, жизнерадостен и доброжелателно настроен човек. Българската славистика и балканистика, българската и славянската етимология и ономастика загубиха забележителен изследвач, а полските езиковеди — признателен и предан приятел.

Людвиг Селимски
Uniwersytet Śląski

